

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ
НАУК РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
Қазақстан Республикасының
педагогикалық университетінің
Абая

THE BULLETIN

THE NATIONAL ACADEMY OF
SCIENCES OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
Abai Kazakh National Pedagogical
University

PUBLISHED SINCE 1944

2 (396)

MARCH – APRIL 2022

ALMATY, NAS RK

Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы «ҚР ҰҒА Хабаршысы» ғылыми журналының Web of Science-тің жаңаланған нұсқасы Emerging Sources Citation Index-те индекстелуге қабылданғанын хабарлайды. Бұл индекстелу барысында Clarivate Analytics компаниясы журналды одан әрі the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index және the Arts & Humanities Citation Index-ке қабылдау мәселесін қарастыруда. Web of Science зерттеушілер, авторлар, баспашылар мен мекемелерге контент тереңдігі мен сапасын ұсынады. ҚР ҰҒА Хабаршысының Emerging Sources Citation Index-ке енуі біздің қоғамдастық үшін ең өзекті және беделді мультидисциплинарлы контентке адалдығымызды білдіреді.

НАН РК сообщает, что научный журнал «Вестник НАН РК» был принят для индексирования в Emerging Sources Citation Index, обновленной версии Web of Science. Содержание в этом индексировании находится в стадии рассмотрения компанией Clarivate Analytics для дальнейшего принятия журнала в the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index и the Arts & Humanities Citation Index. Web of Science предлагает качество и глубину контента для исследователей, авторов, издателей и учреждений. Включение Вестника НАН РК в Emerging Sources Citation Index демонстрирует нашу приверженность к наиболее актуальному и влиятельному мультидисциплинарному контенту для нашего сообщества.

NAS RK is pleased to announce that Bulletin of NAS RK scientific journal has been accepted for indexing in the Emerging Sources Citation Index, a new edition of Web of Science. Content in this index is under consideration by Clarivate Analytics to be accepted in the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index, and the Arts & Humanities Citation Index. The quality and depth of content Web of Science offers to researchers, authors, publishers, and institutions sets it apart from other research databases. The inclusion of Bulletin of NAS RK in the Emerging Sources Citation Index demonstrates our dedication to providing the most relevant and influential multidiscipline content to our community.

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

БИЛЯЛОВ Дархан Нұрланұлы, PhD, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 4**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мыктыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н = 2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2022

Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Мұратбаев көш., 75.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансеит Кансеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

БИЛЯЛОВ Дархан Нурланович, PhD, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального педагогического университета им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 4**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Лязгат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № **16895-Ж**, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2022

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhansait Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

DEPUTY CHIEF DIRECTOR:

BILYALOV Darkhan Nurlanovich, Ph.D, Honorary Member of NAS RK, Rector of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

SCIENTIFIC SECRETARY:

ABYLKASYMOVA Alma Yessimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 4**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 4**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications

of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2022

Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str, Almaty.

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ISSN 1991-3494

Volume 2, Number 396 (2022), 197-214

<https://doi.org/10.32014/2022.2518-1467.281>

ӘОЖ 373.016

XFTAP 14.07.07

А.М. Текесбаева*, Ұ.А. Текебай

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

E-mail: tekesbaeva_anar@mail.ru

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Аннотация. Мақалада қазіргі таңда еліміздегі барлық бала мектептік білім беру жүйесінен бөлек, қосымша білім алуға әлеуметтік жағдайы жетпейтін оқушылар, отбасылар саны көбеюде, сол тарапты жою үшін әлеуметтік педагог жұмысының қызметі баяндалды. Осы таңда әлеуметтік педагог қызметті әлеуметтік күнкөрісі төмен отбасыдан шыққан және ата ана қамқорлығынсыз қалған оқушыларды қосымша білім беру мен байланыстырушы маман.

Қосымша білім беру жүйесі оқушыны әлеуметтік, физикалық, интеллектуалдық бағытта дамуына бағытталған. Әлеуметтік дағдылары мен психикалық процестерін дамуына бағытталады, оның рухани қасиеттерін күшейтуге ықпал етеді. Әлеуметтік ортада гуманды қарым-қатынастарды құру. Қосымша білім беру дегеніміз : табиғат пен қоғамды жақсартуға, өнімді және пайдалылығына, қоғам мүшелерінің үйлесімді дамуына жағдай жасайды. Баланың қажеттіліктері мен ұмтылыстарын қанағаттандырады, әлеуметтік мәселелерін шешу, әлеуметтік бейімделу қиындықтарын тегістеу, әлеуметтік дезадаптацияның алдын алу. Қосымша сипаттағы мекемелердегі қызмет еріктіліктілік, қамқорлық принципіне сүйенеді . Бала өзін және де басқа іс әрекетте бағын сынап көруге , егер оған қызықсыз болып табылса, ол оны өздігінен өзгерте алады. Бұл оқушыларға өзін қызықтыратын , бейімдеу болатын іс әрекетті көруге көмектеседі. Қосымша білім бірден кездейсоқ пайда болмады. Оның қоғамға шығуы қоғамның әлеуметтік дамуының нәтижесі, дамуы болып есептелді. Бұл әлеуметтік тұрғыдан қажетті.

Түйін сөздер: қосымша білім беру, әлеуметтік педагог, тұлға, қоғам, бос уақыт, шығармашылық жұмыс, әлеуметтік аз қамтылған отбасы.

А.М. Текесбаева*, Ұ.А. Текебай

Казахский национальный университет имени аль-Фараби,

Алматы, Казахстан.

E-mail: *tekesbaeva_anar@mail.ru*

ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье описывается работа социальных педагогов по устранению того факта, что сегодня помимо системы школьного образования для всех детей в стране растет количество учащихся и семей, не имеющих доступа к дополнительному образованию. Сегодня социальный педагог – это специалист, который осуществляет дополнительное образование и объединяет учащихся из малообеспеченных семей и детей, оставшихся без попечения родителей.

Система дополнительного образования направлена на социальное, физическое и интеллектуальное развитие обучающихся. Направлена на развитие социальных навыков и психических процессов, способствует укреплению духовных качеств. Создание гуманных отношений в социальной среде. Дополнительное образование способствует оздоровлению природы и общества, продуктивности и полезности, гармоничному развитию общества. Удовлетворяет потребности и стремления ребенка, решает социальные проблемы, сглаживает трудности социальной адаптации, предупреждает социальную дезадаптацию. Деятельность в дополнительных учреждениях основана на принципе добровольности и заботы. Если ребенку неинтересно пробовать себя в других занятиях, он может поменять их самостоятельно. Это помогает учащимся увидеть действия, которые интересны и адаптируются. Дополнительные знания появились не сразу, так как их появление в обществе считалось результатом социального развития общества. Это социально необходимо.

Ключевые слова: дополнительное образование, социальный педагог, личность, общество, досуг, творчество, малообеспеченная семья.

A.M. Tekesbayeva*, U.A. Tekebay

Al-Farabi Kazakh national university, Almaty, Kazakhstan.

E-mail: tekesbaeva_anar@mail.ru

FEATURES OF THE WORK OF SOCIAL EDUCATORS IN ADDITIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The article describes the work of social educators to eliminate the fact that today, in addition to the system of school education for all children in the country, the number of students and families who do not have access to additional education is growing. Today, the social educator is a specialist who provides additional education and connects students from low-income families and children left without parental care.

The system of additional education is aimed at the social, physical and intellectual development of students. Focuses on the development of social skills and mental processes, contributes to the strengthening of its spiritual qualities. Creating humane relationships in the social environment. Additional education means: contributes to the improvement of nature and society, productivity and usefulness, harmonious development of society. Satisfies the needs and aspirations of the child, solves social problems, smooths out the difficulties of social adaptation, prevents social maladaptation. Activities in additional institutions are based on the principle of voluntariness and care. If the child is not interested in trying himself and in other activities, he can change it on his own. This helps students to see activities that are interesting and adaptable. Additional knowledge did not appear immediately. His appearance in the society was considered to be the result of the social development of the society. It is socially necessary.

Key words: additional education, social educator, personality, society, leisure, creative work, low-income family.

Кіріспе. Қазіргі даму заманында қоғамда көптеген әлеуметтік мәселелермен бетпе-бет келіп жатыр. Кәмелет жасқа толмаған балалар тарапынан жасалатын құқық бұзушылықтардың көбеюі ерекше өзекті болып тұр. Юристердің, педагогтардың, педагог психологтардың, саясаттанушылар және басқа да мамандардың ойынша, кәмелет жасына толмағандардың әлеуметтік-құқықтық жағдайын сыни деп бағалауға тұрарлық. Сол себептен, қазіргі таңда қоғамымыздың алдында тұрған өзекті әлеуметтік, педагогикалық және психологиялық маңызды міндеттердің бірі, ол әрине, жаскәсірімдер арасындағы қылмыстың өсуін

азайтудың жолдарын қарастыру және оның алдын алудың тиімділігін көбейту. Қазақстанда түрлі бағытта жұмыс істейтін мамандандырылған департаменттердің, мекемелердің және бөлімшелердің жеткілікті кең ауқымды желісі пайда болды, бірақ оған қарамастан мұндай қылмысқа бейім балалардың саны азаймайды, сондай ақ үнемі өсіп келеді. Ойға алуымыз керек, мемлекетімізде қалыптасқан жұмыс жүйесі халық сұранысын толық қанағаттандырмайды, түрлі себептер мен факторларды тоқтатуды қамтамасыз етпей отыр. Сол мәселені кәсіби тұрғыдан бағалай отырып және оны шешуге, қоғамның әлеуметтік дамуын диагностикалауға және болжауға көмектесетін шебер мамандарға кең жоғары сұранысты көрсетеді.

Соған байланысты қосымша білім беру мекемелерінде балалардың оқу-тәрбие жүйесі мен бос уақытын ұйымдастыру үшін жағдай жасау, білім беру мазмұнына жаңашылдық, мұғалімдердің кәсіби шеберлігіне қойылатын талаптар арта түсуде. Ашықтығы, шынайылық, икемділігі, баланың, отбасының, қоғамның, мемлекеттің, балаларға арналған қосымша білім беру мекемелері үшін «уақыт аралығына» тез және нақты жауап беру қабілеті әлеуметтік сұранысқа ие, және объектісі болып табылады. Қоғам мен мемлекеттің назары мен қолдауы маңызды болып табылады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына сәйкес балаларға қосымша білім беру мекемелері жүйесінің бастапқы функциясы еліміздің тұлғаларының, қоғамның білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында білім беру жүйесіндегі бағдарламалары және білім беру қызметтерін жүзеге асыру негізгі талап болып табылады. Бұл балалардың жеке әлеуетін дамытуға, және олардың әлеуметтік және кәсіби бейімделуге дайындығын қалыптастыруға барлық жағдай жасауға ықпал етуі маңызды.

Сондықтан авторлар жаңа білім беру нұсқауларын зерттеп, анықтады, тәрбиелік құндылықтардың жаңа жүйесін талдап, жеке-тұлғалық жүйелерді жобалау технологияларын балаларға қосымша білім беру мазмұнын қарастырды.

Соның ішінде М.А. Галагузова, В.Е. Гмурман, Ю.В. Василькова, Л.С. Выготский, И.Д. Зверева, А.И. Капская, Л.Г. Кузнец, О.М. Леонтьев сынды және басқа ғалымдарды айта аламыз (Kasymova, 2020). Қосымша білім беру мекемесінде әлеуметтік-педагогикалық жұмыстың мақсаты – педагогтардың арнайы дайындалған және жүйелі түрде жүргізілген іс-әрекеттерін жүзеге асыру нәтижесінде тұлғада (немесе адамдар тобында) күтілетін оң жақсы өзгерістер. Тар мағынада айтар болсақ, әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметінің негізгі жүйесі қамқорлыққа алынушы балаға әлеуметтік-психологиялық-педагогикалық көмек

көрсету, баланың өсуіне қолайлы жағдай жасалу, оның тұрғын үй кеңістігінде қамқорлыққа алынушының баланың құқықтарын қорғау болып көрсетіледі.

Оқушылардың сабақтан тыс уақытта бос уақытын дұрыс пайлануы, ұйымдастыруы, пайдалы іс-әрекеттермен айналысуы қиын мінез-құлықтың алдын алуға, ішімдіктің, нашақорлықтың алдын алуға, соның нәтижесінде балалар мен жасөспірімдердің жалпы сауығуына ықпал етеміз. Әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекеттің түрлі әдістері мен технологиялары арқылы оқушылардың өзін-өзі бағалауы артады, пайдалы дағдыларды бойына сіңіреді, қарым-қатынас жасауға үйренеді, ұжымда белсенділіктерін танытады, сонымен қатар уақыттың ұтымды пайдалануды үйренеді т.с.с.

Әдістеме. Барлық білім беру мекемелерінің әлеуметтік педагог жұмысында жұмыс профиліне бағытталған нормативтік құжаттарды жақсы білуі керек, және оларды дер кезінде алу және пайдалана білу өте маңызды. Ең алдымен құжат бойынша талдау жасап, қадағалау және оны таба білу, яғни мұндай құжаттарды жариялайтын ақпараттық басылымдарды білу қажет.

Қазақстандағы әлеуметтік педагогтың заңнамалық, нормативтік нормасы, кез келген басқа мемлекеттер сияқты, олардың жариялану субъектілеріне сәйкес шартты түрде топтастырылған құқықтық құжаттармен анықталады:

- 1) халықаралық құжаттар, олардың ең маңыздысы 1995 жылғы БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы конвенциясы;
- 2) Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы 2022 жылғы 26 желтоқсандағы заң бойынша;
- 3) Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы 2002 жылғы 8 тамыздағы заңы;
- 4) Және Білім басқармасының бекіткен құжаттары (әлеуметтік педагог үшін әдетте ведомстволық басқару органы алқасының бұйрықтары, нұсқаулары және шешімдері маңызды);
- 5) ішкі құжаттар білім беру ұйымының бұйрықтары; (Bukeshova et.al, 2013).

Әлеуметтік педагогтың міндеттері мен құқықтары лауазымның біліктілік сипаттамасымен айқындалады. Мұндай біліктілік сипаттамасын білім беру басқару органдары көптеген мамандардың нақты тәжірибесіндегі функцияларды жалпылау негізінде дайындайды. Бірақ та, әлеуметтік педагогтың кәсіби құқықтарын нақты бекітетін бірде-бір құжат жоқтың қасы. Сол себепті әлеуметтік педагог өзінің кәсіби міндеттерін және әлеуметтік қызметкердің этикалық кәсіби кодексін

жақсы орындау қажеттілігінен пайда болатын нақты құқықтарды өзіне бекітіп, қазіргі заңнаманың құқықтық саласында әрекет етіп жұмыс жасайды. Өзіне жүктелген міндеттерін орындау үшін әлеуметтік педагог құқықтарды кеңінен пайдалана отырып:

а) заң шығарушылар мен атқарушы билік мекемелерінде клиенттердің мүдделерін қорғайды;

б) әлеуметтік педагог білімі туралы дипломы немесе әлеуметтік педагогика бойынша өткен сертификаты болған жағдайда мемлекеттік немесе жеке әлеуметтік практиканы өткізуге құқылы;

в) жасөспірімдер мен ересектердің қажеттіліктеріне қарай ақпаратты жинап, талдау, қоғам арасында әлеуметтік сауалнамалар, диагностикалық зерттеулер жүргізу;

г) мемлекеттік білім беру мекемелердің қоғамдық ұйымдарына қатысушылардың жеке және әлеуметтік мәселелерін шешу туралы өтінішпен ресми өтініштер жіберуіне болады;

ғ) мемлекеттік білім беру мекемелерінде өз қызметі саласындағы нақты мәселенің жай-күйі туралы хабардар етуге міндетті;

д) кәсіпорындар мен мекемелерге, коммерциялық ұйымдарға және қоғамдық бірлестік, олар: ата-аналар, отбасылар, әлеуметтік жұмыс жасаудағы еріктілерді әлеуметтік бастама мен белсенділікке ынталандыру жөнінде ұсыныстар енгізуге құқылы;

е) түрлі бұқаралық ақпарат құралдарын пайдаланып, отбасылық тәрбие, қоғамдық жұмыс тәжірибесін насихаттау бойынша белсенді жұмыс жүргізуге болады;

ж) белгіленген әлеуметтік мәселелерді шешуге бағытталған адамдардың қоғамдық бастамасына қозғалысына жетекшілік ете алады.

Жалпы әлеуметтік педагогтың негізгі міндетіне тоқталар болсақ – бала бойындағы өзін-өзі дамыту күштерін өзекті ететін тұлға даярлап, жағдайын жасау. Жағдайдың ішіне білім беру әдісі ретін оның артықшылығы - кейбір белсенділігі орташа балаға немесе арнайы сынып үшін құру мүмкін емес болып табылады. Әрбір нақты тұлға үшін жеке - өмірлік жағдайы әртүрлі болып келеді. Бұл жағдайда баланың ішкі әлемі ең жасырын ақпаратты анықтауға болады, ол болуы мүмкін: сауалнамалар, сұхбаттар мен бақылаулар арқылы алу қиын және мүмкін емес болып көрінуі мүмкін. Тұлғалық көзқарасты: эмпатия көрсету, әр баланың мүмкіндіктері мен қабілетіне сену, ашықтық, жақсы көру, балаға қайталанбас тұлға ретінде қарым қатынасы жасау сияқты жеке көзқарастың жиынтығы бар тәжірибелі әлеуметтік педагог қана жүзеге асыра алады. Тұлғаға -бағдарлы білім берудің нәтижесі әлеуметтік педагог пен оқушының біріккен ортақ іс-әрекетіне, ынтымақтастығына,

бір-біріне психологиялық саулықта, өзін-өзі бағалауда, әрқайсысының жеке жетістіктерінің өсуінен көреміз. Әлеуметтік педагогтың қызмет саласында нормативтік құқықтарын анықтау және оның мәселесі мүдделерін әлеуметтік педагог қорғайтын мекеменің меншік құқығын анықтау мәселесімен байланысты болады. Әлеуметтік педагогтың құжаттамасы оның құжаттау жүйесі арқылы іс жүргізу деп аталады, оған құжаттарды жасау, олармен жұмыс істеу, сақтау, қорғау кіреді (Khalitov, 2007).

Қосымша білім беру мекемелеріндегі әлеуметтік педагог – бұл аз қамтылған отбасы балаларымен және ата ана қамқорлығынсыз қалған оқушылармен, көпбалалы отбасымен жұмыс істейтін адамдардың мамандығы болып табылады. Жалпы, оқушыларға қосымша білім беру бұл – балаларға білім беру, тәрбиелеу және олардың бейімдеуіне көмектесу үшін құрылатын маңызды әлеуметтік институттардың бірі болып табылады. Оқушыларға қосымша білім беру жүйесінде аймақтың әлеуметтік дамуының негізгі міндеттерін қарайды және өмір сүру сапасына көп әсер етеді, өйткені ол жас тұлғалардың салауатты өмір салтына баулиды. Бұл процеске қосымша білім беру мекемелерінде әлеуметтік педагог өз үлесін қосады. Қосымша білім беру мекемелерінде әлеуметтік педагогтың жұмысы тәуекел тобындағы аталатын балалардың жан-жақты дамуына ықпал етіп, жұмыс жасайды. Тәуекел тобындағы жұмыс олардың заңсыз әрекеттерінің алдын алуға бағытталған. Қосымша білім беру мекемелерінде әлеуметтік педагог өз қамқорлығындағыларды оқыту процесін бақылайды, және олардың қосымша білім беру сабақтарына қатысуын бақылайды. Бұл жүйе балалардың бос уақытын ұйымдастыруға да атсалысады.

Қосымша білім беру жүйесінде әлеуметтік педагог балаларға және олардың ата-аналарына және қамқоршыларына, қорғаншыларына үйірме, секция топтарын және үйірмелер секцияларын таңдауға көмектеседі. Қосымша білім беру жүйесіндегі әлеуметтік педагогтың міндеттеріне сонымен қатар, балалар мен олардың отбасыларына АКТ толырып бару, қамқорлықтағы оқушылардың отбасылық әл-ауқаты мен әлеуметтік-тұрмыстық жағдайын талдау кіреді. Осындай қажеттілік туындаған жағдайда қосымша білім беру жүйесінде әлеуметтік педагог өзі көмек сұрап өз аймағында орналасқан қорғаншылық және әлеуметтік қорғау органдарына жүгінеді. Сонымен қатар, қажет болған жағдайда қосымша білім беру мекемесінде әлеуметтік педагог өз қамқорлығындағылар үшін «заңгер» бола алады, әртүрлі мекемелерде, мемлекеттік органдарда және әртүрлі әкімшілік комиссияларда олардың мүдделерін қорғайды (Basova, 2006).

Қосымша білім беру жүйесіндегі әлеуметтік педагог өз қызметінде нені білуі қажет және нені басшылыққа алуы керек? Оқушымен тығыз қарым-қатынаста болу үшін ең бірінші әлеуметтік психологияны білуі керек. Дефектологияны пәнін білу де артықтық тигізбейді. Шынында да, қолайсыз отбасыларда (және бұл жиі әлеуметтік педагогтың қызмет саласы болып табылады) және оқушылар көбіне физикалық тұрғыдан жетілмеген болуы мүмкін. Әлеуметтік педагог қызметін атқарған уақытта да педагогика, тәрбие және оңалту, бейімдеу мәселелерін білу керек. Ресми мемлекеттік мекемелерге жиі баратындықтан, қосымша білім берудегі әлеуметтік педагог ҚР заңдарын, құқықтық қорғау ретін, этика, аймақтың нормативтік-құқықтық актілері туралы түсінігі болуы қажет. Әлеуметтік-экономикалық жағдайды білу де керек. Кез келген педагогтың құзыреттілігінің сипаттамасы тиісті құқықтық құжат бойынша – біліктілік сипаттамасымен белгіленеді, ол педагогтың теориялық және практикалық тәжірибесі деңгейіне, дайындығына бірдей талап болып табылады. Ол педагогтың оқуы мен кәсіби қызметінің негізгі құжаты болып есептеледі және оның қызметтік міндеттерін біріктіреді; оның жұмыс ерекшеліктерін; белгілі бір оқу орнының түлегі немесе осы лауазымдағы тәжірибелі маман ие болуы тиіс негізгі білім мен дағдылар белгіленіп, жұмыс жасайды. Міндеттердің ең бірінші бөлімінде әлеуметтік педагог оқушыға көрсететін негізгі көмек түрлері көрсетіледі. Оларға мыналар жатқызамыз:

Ең біріншіден, балаларды әлеуметтік тұрғыда қорғау, көмек қарсету және қолдау, сонымен қатар әлеуметтік педагогтың қызметі және әлеуметтік педагог ұсынатын қызметтер мен шеңбері туралы ақпаратпен қамтамасыз етуге арналған әлеуметтік ақпараттық көмек болады;

Екіншіден, тұлға құқықтары мен бала құқықтарын сақтауға арналған әлеуметтік-құқықтық көмек түрі, балалардың түрлі санаттары үшін құқықтық кепілдіктерді жүзеге асыруға көмектесу, балаларды тұрғын үй бойынша жәрдемдесу, отбасы және неке туралы заңы, еңбек арқылы, азаматтық мәселелер бойынша құқықтық тәрбиелеу;

Үшіншіден, мұқтаж балалардың моральдық, психологиялық, эмоционалдық жай-күйін және денсаулығы үшін орталықтарда, оңалту кешендерінде, әлеуметтік қызметтерде және сол сияқты мекемелерде оңалту қызметтерін көрсетуге арналған әлеуметтік және оңалту көмек түрі;

Төртіншіден, тәуекел тобындағы шыққан отбасыларда тұратын балалардың өмір сүру жағдайын жақсартуға көмектесуге арналған әлеуметтік көмек;

Бесіншіден, әлеуметтік түрлі жәрдемақыларды, өтемақыларды,

біржолғы төленетін төлемдерді, балаларға арналған атаулы көмекті алуға, және жетім балалардың, балалар үйлерінің бітіруші түлектерін материалдық жағынан қамтамасыз етуге жәрдемдесуге арналған әлеуметтік-экономикалық көмек түрі;

Алтыншыдан, денсаулығы төмен балаларды күтуге және олардың денсаулығындағы ауруларын алдын алуға, кәмелет жасқа толмағандардың ішімдікке, нашакорлықтың алдын алуға, тәуекел тобына жататын отбасыдан шыққан балаларға медициналық-әлеуметтік патронаж жасауға арналған медициналық-әлеуметтік көмек түрі;

Жетіншіден, бала тәрбиеленетін отбасы мен микроортадағы қолайлы микроклиматты жасауға, үйдегі және мектеп ұжымындағы кері әсерлерді, қоғамдағы қарым-қатынастағы қиындықтар, кәсіби немесе жеке өзін-өзі анықтаудағы қиындықтарды жоюға арналған әлеуметтік-психологиялық көмек түрі;

Сегізіншіден, ата-аналардың бала тәрбиелеу құқығын жүзеге асыру үшін қажетті барлық жағдайлар жасауға, балалардың ата-аналарымен қарым-қатынасы, достарымен қарым-қатынасы, мұғалімдермен қарым-қатынасындағы педагогикалық қателер мен жанжалды жағдайларды қабылдауға, балалардың үйсіз панасыз қалуына әкелетін жанжалды жағдайлардың алдын алуға арналған әлеуметтік-педагогикалық көмек түрі;

Тоғызыншыдан, немқұрайлылық, тәуекел тобындағы отбасылардан шыққан балалардың дамуы мен тәрбиесін бейімделуін бақылау. Әлеуметтік көмектің осы түрлерінің жалпы барлығы түрлі нысандарда жүзеге асырылуы керек: сырттай, күндізгі, стационарлық, кешенді болады. Бұл жағдайда көмек жанама, тікелей және қысқа мерзімді, тікелей ұзақ мерзімді, тікелей көпсалалы болады.

Қосымша білім беру мекемелері аркасында көптеген білім алушылар жан жақты даму үстінде, соның ішінде әлеуметтік осал топтан шыққан оқушылар, дамуында гетерогенді кемістігі бар адамдар, ата ана қамқорлығынсыз қалған балалар қоғамда өз орнын табады, ондағы қалыпты өмірге бейімделеді (немесе мүмкіндігі шектеулі тұлғаның әлеуметтік оқшаулану процесі жойылады). Осы уақытта әлеуметтік педагог жұмысының маңызы зор. Әлеуметтік педагог осы мекемелерде жұмыс жасай отырып балаларды түрлі категорияларға бөледі. Қосымша білім беру мекемелерінде осы топтағы балаларды анықтай отырып, әлеуметтік, педагогикалық және психологиялық көмек көрсетеді. Қосымша білім беруде әлеуметтік педагог білім берудің барлық деңгейлерінде жұмысты жүзеге асырады және барлық жастағы және әртүрлі қабілетті балаларға арналған білім беру бағдарламаларын құрай

отырып, жұмыс жасайды. Қарапайым балаларға қосымша білім беру жүйесінің әлеуметтік педагогикалық жұмыстың мәні мынада:

- Әлеуметтік мінез-құлық және әлеуметтік өзара әрекеттесу, әлеуметтік бейімділік дағдыларын дамытуға көмектеседі;

- Жеке қажеттіліктерін, жеке ерекшеліктерін және олардың ұмтылыстарын қарай отырып, оқушы тұлғасы дамытады;

- Бос уақытты ұтымды және мақсатқа сай пайдалану әдетін қалыптастырады;

- Тұлғааралық әлеуметтік-психологиялық қарым-қатынастарды қалыптастыру дағдыларын дамытады.

Қосымша білім беру мекемесіндегі әлеуметтік педагог жұмысының әдістемесіне тоқталар болсақ: жалпы әдіс деген – жұмыс істеу тәсілі немесе мақсатқа жету жолы болып есептеледі. Жалпы шартты түрде әдістерді әлеуметтік-педагогикалық шындықты зерттеу әдістері және оны түрлендіру әдістері деп бөлуге болады. Оның өмір сүруге құқығы бар және Ф.А. Мұстаева ұсынған классификация, ол мыналарды атап көрсетеді: зерттеу әдістері, тәрбие әдістері және әлеуметтік-психологиялық көмек көрсету әдістері. Әлеуметтік-педагогикалық қызметтің мазмұндық сипаттамалары тұрғысында қолда бар әдістерді мыналарға бөлуге болады: әлеуметтік-педагогикалық көмек әдістері, әлеуметтік-педагогикалық зерттеулер, әлеуметтік оқыту мен тәрбиелеу әдістері.

Жалпы тәжірибеде барысында әлеуметтік педагог балаға кәсіби көмек көрсету үшін бала және оның қоршаған ортасы туралы объективті ақпарат жинап, алынған ақпаратты талдап қарауы, проблеманың ықтимал шешімі туралы гипотеза құруы шарт. Баланың әлеуметтік өмірі, алға қойылған болжамды жүзеге асыру үшін нақты практикалық іс әрекеттер жасау және ең соңында оның жасаған қадамдарының тиімділігін тексеру (Galauzova et.al, 2003).

Қосымша білім беру келесі функцияларды қамтиды: тәрбиелік; кәсіби бағыттылық; даму; әлеуметтік-педагогикалық; алдын алу және де қосымша білім берудің басқа да функциялары бар. Қосымша білім беру үлкен әлеуметтік педагогикалық мүмкіндіктерге ие. Өсіп келе жатқан ұрпақты тәрбиелеу, дамыту – мемлекеттің білім беру жүйесінің басым бағыты болып есептеледі. Қосымша білім беру мекемелерінде балаларды оқытуға, тәрбиелеуге және дамытуға, оқушылардың өзіндік мүмкіндіктерін жүзеге асыруға, олардың әлеуметтік бейімделу процесін оңайлату және тұлғалық қасиеттерді бойына сіңіруге, өз көзқарас үшін қажетті жағдайлар жасауға барлық мүмкіндіктер бар. Қосымша білім беру мекемелерінде мүмкіндігі шектеулі оқушылар үшін маңызды

дамытушылық мәні бар. Әлеуметтік педагог мәлімет жинап, оқушыны қоса алады. Мүмкіндігі шектеулі оқушылар әлеуметтік ортада өзін-өзі сауықтыруға, бейімдеуге көмектеседі, қоғамға кері мінез-құлықтың дамуын болдырмай, тоқтатады, түрлі білім беру жағдайларына, қоғамдық өмірге, әлеуметтік тәрбие жүйесінің талаптары мен ережелеріне әлеуметтік бейімделуіне психотерапевтік, әлеуметтік психологиялық көмек көрсетеді (Lebedeva et.al, 2006).

Нәтижелер. Қосымша білім беру мекемесінің әлеуметтік педагогы практикалық қызметінде әртүрлі әдістерді қолданады:

Әлеуметтік тәрбиенің элементі ретіндегі әдістер:

- әрекетке ынталандыру және ынталандыру әдісі;
- жаңғырту әдісі;
- шоғырландыру және байыту әдісі;
- көмектесу және бірлесіп жасау әдісі.

Әсер ету әдістері:

- санаға әсер ету әдістері;
- сезімге әсер ету әдістері;
- мінез-құлыққа әсер ету әдістері.

Әлеуметтік-педагогикалық өзара әрекеттесуді ұйымдастыру әдістері:

- мақсат қою әдісі;
- құндылықты бағдарлау әдісі;
- іс-әрекетті ұйымдастыру әдісі;
- коммуникация әдістері;
- бағалау әдістері;
- өзін-өзі жүзеге асыру әдістері.

Тәжірибеде әртүрлі әдістерді қолданғанда келесі қорытындылар өте пайдалы болуы мүмкін:

1. Бірде-бір оқыту әдісі толық нәтиже бере алмайды, себебі әр бала әртүрлі.

2. Әдістердің ешқайсысы әмбебапты болып табылмайды, сол себепті бірнеше ғана емес, көптеген әдістерді қолданғанда жоғары ықтималдықта жақсы нәтижеге қол жеткізуге болады. Ең үлкен нәтижеге көп бағытты емес, бір мақсатқа бағытталған қосымша әдістерді қолдану арқылы қол жеткізуге болады, ол әдіс жүйесі болып есептеледі.

Ю.К. Бабанский бірінші болып әдістер тобын – оқу-танымдық әрекетті ынталандыру мен ынталандыруды ұсынды. Бұл әдістер бұрын байқалмаған, мән берілмеген, бірақ сол уақытта олар қолданылған. Кез келген әдіс және жұмыс, Бабанский бойынша, үш құрамдас бөліктен тұрады - ұйымдастыру, ынталандыру және бақылау (Nikitina, 2007).

Ең бірінші, оқу-танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру әдістері: жаңа

білім алу (әңгіме, түсіндіру, әңгімелесу, кітаппен жұмыс, бақылау, иллюстрация, демонстрацияны ұйымдастыру; оқу іс-әрекетінде тәжірибелік дағдыларды дамыту және тәжірибе жинақтау (жаттығулар, сызбалар); оқытылатын материалды бекіту (әңгімелесу және орындалған этюдтерді, жаттығуларды қайталау) оқушылардың өзара әрекетін ұйымдастыру (әңгімелесудің қарапайым нормаларын, өзара тексеру әдісін, топпен жұмыс, бірлескен тәжірибе жағдайларын жасауды меңгеру) .

Екіншіден, оқу-танымдық әрекетті ынталандыру әдістері: эмоционалды ынталандыру әдістері; танымдық қызығушылықты дамыту әдістері; жауапкершілік пен міндеттемені қалыптастыру әдістері; шығармашылық қабілеттер мен жеке қасиеттерді дамыту әдістері.

Үшіншіден, оқу-танымдық іс-әрекеттің, әлеуметтік-психикалық дамуының тиімділігін бақылау және диагностикалау әдістері: оқушыларды күнделікті бақылау; әр сабақта немесе тақырыптарды өткеннен кейін ұпай (оң және теріс) қою: физикалық әрекетті есте сақтау, фактіні бағалау, ұсынылған жағдайларды көру; үй тапсырмасын қадағалау; ата-аналар мен әкімшілікке арналған ашық сабақтар және тестілеу жүйесі. Жоғарыда көрсетілгендей, оқыту әдісі жаңа білімді меңгерту және үйрету, дағдыларды қалыптастыру, психикалық функциялар мен тұлғалық қасиеттерді дамыту процестерін ұйымдастыру тәсілі ретінде әрекет етеді. Сонымен, «әдіс» мәні процестің мазмұнын немесе ішкі жағын қарастырады.

Жалпы осы әдіс бойынша 40 оқушыны анықтап, Алатау ауданында орналасқан «Шыңға өрлеу» әлеуметтік қосымша білім беру мекемесіне кесте бойынша әлеуметтік статусын анықтап, курстарға жаздырдық, ал қалған 20 оқушыны тек мектептегі сабақтары ғана болды, қосымша білім беру мекемелеріне бос уақытта жіберілген жоқ.

Осы тұрғыдан, әрі әлеуметтендіру институты ретінде өскелең ұрпақтың тәрбиесіне, баланың басшылықты үйлестіру, диагностикалық, кіріктірушілік, бағыттаушылық рөлі қоса беріледі. Қазіргі заманғы оқыту, тәрбие бағыттары және оған қойылатын талаптар мектеп ұжымы, мұғалімдер мен мектеп түлектерінің сілтеуді отбасылық тәрбиенің рөлі мен орны оқушының қандайлығын үй тұрмысындағы, айналасындағылармен қарым қандай деңгейде білім, мектеп, отбасы, қоршаған орта мен нақты іс-әрекеттерді талап етеді іскерліктер тиімді ұйымдастыру.

Кесте 1. Эксперимент тобы, қосымша білім беру мекемесіндегі әлеуметтік педагогтың оқушылармен жұмысын еңбек қызметінің салыстырмалы көрсеткіштері қалыптасу деңгейін тәжірибені ескере отырып, пайыз)

Нәтижесін өңдеу оқушылармен:

№	Қосымша білім беру мекемесіне баратын, әлеуметтік көмектер жүргізілген балалар №1 топ		Қосымша білім беру мекемесіне бармайтын, әлеуметтік көмектер жүргізілмеген балалар №2 топ	
0 – 3 ұпай	0	0 %	6	30 %
4 – 6 ұпай	9	45 %	11	55 %
7 – 10 ұпай	11	55 %	3	15 %
Жалпы	20 оқушы	100 %	20 оқушы	100 %

Нәтижесінде:

Бұл эксперимент қорытындысында көрінгендей оқушылардың әлеуметтік педагог бос уақытты бағдарлау нәтижесінде 20 оқушының 55% 11 оқушы жоғары коммуникативті бақылау қарым қатынастың жоғарылағанын байқаймыз, ал қосымша білім беру мекемелеріне бармайтын және әлеуметтік педагогтың араласуынсыз жүрген 20 оқушы ішінде 15% - ды 3 оқушы ғана көрсеткен. Балалармен және жастармен әлеуметтік-педагогикалық жұмыс – бұл мемлекеттік және жекеменшік мекемелердің, түзеу, діни ұйымдардың, коммерциялық құрылымдардың бірлескен күшімен жүзеге асырылатын тиімді шаралар жүйесі (жұмыспен қамту, бос уақытында жұмыспен қамту, әлеуметтік көмек, қосымша білім беру және т.б.) әзірленген кешенді бағдарлама.

Әдістемелерді білу әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметін оңтайландыруға, кәсіби шеберлік деңгейіне көтерілуге мүмкіндік береді. Қызметтің әдістерінің, тәсілдерінің және әдістерінің орасан зор арсеналына қажеттілік пен жеткіліктілік тұрғысынан қарайды, пропорция, тәртіп пен байланыс сезімін құрметтейді. Әлеуметтік педагог қолданатын әдіс мыналармен анықталып, жүзеге асады: бірінші, баланың мәселесі, оның жеке басының ерекшеліктері; екіншіден отбасылық қатынастардың жағдайы болып табылады, үшіншіден, әлеуметтік бейімделу деңгейі; төртіншіден, маманның өзінің мүмкіндіктері болып табылады.

Әлеуметтік педагог «Қазақстан Республикасы Білім туралы заңына» сәйкес, бір жастағы немесе әртүрлі санатындағы (әртүрлі жас топтары) балалар тобына құрылған қызығушылық және бірлестіктерінде жеке оқу жоспарларына сәйкес оқу процесін ұйымдастырады. Бірлестіктің негізгі құрамы (мысалы, үйірмелер, секциялар, зертханалар, студиялар, оркестрлер, шығармашылық ұжымдар, ансамбльдер, театрлар), сондай-ақ жеке адамға бағытталған құрам.

Жалпы қосымша білім беру мекемелерінде, бірлестіктерде сабақтар әртүрлі бағыттағы (техникалық, жаратылыстану, дене шынықтыру және спорт, өнер, туризм және өлкетану, әлеуметтік-педагогикалық сабақтар)

қосымша жалпы білім беретін оқу бағдарламалары бойынша жүргізілуі мүмкін. Қосымша білім беру мекемелеріндегі сабақтар топпен, жеке немесе бірлестіктің бүкіл құрамымен жүргізілуі мүмкін (Mardahaev, 2005).

Әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекет әлеуметтік-педагогикалық және әлеуметтік психологиялық технология түрінде жүзеге асырылады және де алдыңғы тәжірибе негізінде белгіленген немесе белгілі бір әлеуметтік-педагогикалық мақсатқа жетудің анықталады және негізделген жолы болып есептеледі. Жалпы технология қандай да бір кәсіпте, дағдыда, өнерде қолданылатын әдістердің жиынтығы. Айта кету керек, бүгінде зерттеушілер әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекетті технологияландыруға қатысты ортақ пікірге келе алмаған.

Талқылау. Әлеуметтік педагогтар кәметке толмағандардың мәселелерін шешетін әртүрлі құрылымдардың өзара әрекетін ұйымдастыру үшін тәуекел тобындағы балалар мен жасөспірімдердің мәліметтер базасын қалыптастыру қажет. Интегралды деректер банкі құру бастамасы әлеуметтік педагогқа тиесілі және басқа мамандармен және мекемелермен бірлесіп жүзеге асырылуы керек.

Жұмыстың осы кезеңінде әлеуметтік педагог балаларға көмек көрсетуге арналған әртүрлі ұйымдар арасындағы ресми, кейде формальды немесе өзара әрекеттесуді зерттеуші және ұйымдастырушы ретінде әрекет етеді. Тәуекел тобындағы балалар анықталады. Және де анықталған категория бойынша жұмыс жасалады.

Келесі қолданылатын технологиялық кезең бұл – әлеуметтік педагогтың қызмет аясына жататын балалар мен жасөспірімдердің тұлғалық және әлеуметтік даму мәселелерінің диагностикасы болып есептеледі. Мәліметтер базасына ақпарат алынған әрбір баланың әлеуметтік-психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін нақтылау қажет. Ол үшін әлеуметтік педагог баламен, сынып жетекшісімен, мұғалімдермен, ата-аналармен жұмыс жасап, баланың қандай жағдайға тап болғанын нақтылайды, баланың жеке ерекшеліктерін зерттейді және оның қызығушылықтары мен қажеттіліктерін, қиындықтары мен мәселелерін анықтайды; жанжалды жағдайлар, мінез-құлықтағы ауытқулар, олардың себептерін анықтайды, жанжалды жағдайлардың шығу тегін іздейді; бала өмірінің микроортасының қарым-қатынасының жағдайлары мен ерекшеліктерін зерттейді. Әлеуметтік педагог өз жұмысында психологиялық-педагогикалық диагностиканың тексерілген және бекітілген пакетін пайдаланады (Slstenina, 2006).

Сонымен бірге педагогикалық диагностиканың ең маңызды құралы – педагогикалық бақылау, ол диагностиканың да, одан кейінгі әсер ету

шараларының да, бала мен әлеуметтік педагог арасындағы әлеуметтік-педагогикалық әрекеттестіктің де табыстылығын анықтайды.

Ал келесі кезең ол - баламен немесе топпен әлеуметтік және білім беру іс-шараларының бағдарламаларын әзірлеу және бекіту, және қолдану. Диагностика нәтижелері бойынша әлеуметтік педагог мәселенің мәнін және мәселелер кешенін біліп анықтап, оларды жеке және топтық типте тиімді шешу үшін барабар психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік құралдарды таңдау арқылы пайдаланады. Әлеуметтік-психологиялық қауіпті жағдайдағы балаға дер уақытында әлеуметтік-педагогикалық көмек және қолдау көрсету үшін жеке әлеуметтік-педагогикалық бағдарламалар жасалады. Диагностика кезінде байқалған жасөспірімдердің белгілі бір тобының мәселелерін қарау үшін топтық бағдарламалар жасалады.

Жеке немесе топтық бағдарламалар проблеманы шешуге керек барлық қызметтердің, бөлімдердің және әкімшілік органдардың өкілдерін шақыра отырып әзірленеді. Барлық жасалған бағдарламалар келесідей сипаттамаларға сәйкес болуы шарт:

- әлеуметтік-педагогикалық қызмет әдістерінің, құралдарының және нысандарының мақсаттылығы, оның ішінде түрлі қызметтерді, бөлімдер мен әкімшілік органдарды қосудың орындылығы;

- болжамдылық;

- күтілетін нәтижелердің белгіленуі.

Жеке, топтық бағдарламалардың жобаларын әлеуметтік-психологиялық қызметте, ғылыми консультанттар сараптап, бағалап, әдістемелік кеңестің және оқу орнының педагогикалық кеңесінің талқылауына салады.

Қысқаша айтқанда, әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекет әлеуметтік-педагогикалық технология түрінде жүзеге асырылуы керек - алдыңғы тәжірибе негізінде жасалған немесе белгілі бір әлеуметтік-педагогикалық мақсатқа жетудің байқалған және негізделген жолы болып есептеледі. Жалпы технологияға тоқталар болсақ – қандай да белгілі бір кәсіпте, шеберлікте, өнерде қолданылатын әдістердің жалпы жиынтығы. Соны қатар айта кету керек, қазіргі таңда сарапшылар әлеуметтік-педагогикалық қызметті технологияландыруға қатысты ортақ пікірге келе алмады.

Қорытынды. Қорыта келгенде, әлеуметтік педагог жұмысы түрлі бағыттарында әртүрлі дәрежеде технологияландыруға мүмкіндік көрсетеді. Мысалы, баланың құқықтарын қорғау бойынша жұмыс көптеген жағдайда алдын-ала дайындалған технологияларға негізделеді, оның негізгі бөлігінде орындаудың заңды тәртібі бар. Жасөспіріммен,

оның отбасымен «ашық» ортада (көшеде) жұмыс істеу, сонымен қатар, мүмкіндігінше стихиялы, интуитивті, бірақ технологиялық элементтері жоқтың қасы (қарым-қатынастың стандартты технологиялары, тұлғааралық қақтығыстарды жеңу, пайымдау және т.с.с.).

Қосымша білім беру мекемелер желісін қалыптастырудың тарихи қалыптасқан заманауи тәжірибесін және әлеуметтік-педагогикалық қызмет мазмұнын талдау бұл мекемелер жұмысының қол жеткізілген деңгейі олардың қоғамдағы ерекше рөлін алдын ала анықтайтынын көрсетті. Балаларға қосымша білім беру мекемесіндегі әлеуметтік-педагогикалық қызмет тұтастай мекемелердің педагогикалық қызметін қамтиды, ол балаларды әлеуметтік тәрбиелеудің және балалық шақты әлеуметтік қорғаудың өзекті мәселелерін шешеді: балалармен бұқаралық, мәдени, демалыс және сауықтыру және сауықтыру жұмыстары және отбасылар; ерекше педагогикалық назарды қажет ететін балалармен жұмыстың кешенді бағдарламалары (мүмкіндігі шектеулі балалар, жетім балалар, қоғамға жат мінез-құлықтағы балалар, дисфункциялық отбасы балалары және т.б.); білім беру қызметі оның мазмұны мен оқу-шығармашылық іс-әрекет формаларының алуан түрлілігінде, егер олардың әдістемелік құралдары балаларға жаңа әлеуметтік тәжірибе алуға мүмкіндік берсе, олардың кәсіби өзін-өзі анықтауына ықпал етсе және шығармашылық жұмыс істеуге жағдай жасаса (Slastenina, 2005).

Сонымен, әлеуметтік-педагогикалық қызмет қоғамның әлеуметтік институттарының, мемлекеттік және мемлекеттік емес құрылымдардың, халықтың, оның ішінде қосымша білім берудің бүкіл жүйесін қамтитын жан-жақты әлеуметтік маңызды және педагогикалық бағытталған қызметін қамтиды:

- адамға оның адамгершілік, психикалық, физикалық, интеллектуалдық, эстетикалық, әлеуметтік дамуына, рухани жетілуіне тәрбиелік көмегі үшін;

- қоғамдағы қатынастарды ізгілендіру, қоршаған ортаны жақсарту және өзгерту;

- адамның өмірлік қажеттіліктерін қанағаттандыру және оның әлеуметтік мәселелерін шешу.

Әлеуметтік-педагогикалық қызмет тұлғалық-экологиялық көз-қараспен сипатталады, ал оның қызмет ету аясы ашық қоғам болып табылады. Әлеуметтік-педагогикалық қызметтің спецификалық ерекшелігі – білім беру құрылымдарының отбасымен және ерікті ұйымдармен өзара әрекеттесудің конструктивті жолдарын іздестіру, сондай-ақ жеке тұлғаны әлеуметтік қорғау (Tetersky, 2006).

Балалармен және жастармен әлеуметтік-педагогикалық жұмыс – бұл

мемлекеттік және жекеменшік мекемелердің, түзеу, діни ұйымдардың, коммерциялық құрылымдардың бірлескен күшімен жүзеге асырылатын тиімді шаралар жүйесі (жұмыспен қамту, бос уақытында жұмыспен қамту, әлеуметтік көмек, қосымша білім беру және т.б.) әзірленген кешенді бағдарламаның.

Бұл зерттеудегі «қосымша» білім деп адамға білім мен шығармашылыққа тұрақты қажеттілікті алуға, өзін мүмкіндігінше жүзеге асыруға, субъективті, әлеуметтік, кәсіби, тұлғалық тұрғыдан өзін-өзі анықтауға мүмкіндік беретін мәнді түрде уәжделген білім түсініледі. Қосымша білім беру – бұл ешқашан ешбір мектеппен алмастырылмайтын дербес және құнды білім түрі, өйткені мектептегі білімнің сапалы деңгейі неғұрлым жоғары болса, жеке тұлғаның білім беру қажеттіліктерінің ауқымы соғұрлым кең болады, оны мектеп өз шеңберінде толық қанағаттандыра алмайды. білім беру бағдарламалары.

Қосымша білім беру – бұл жеке тұлғаның дамуы, оның өзін-өзі жүзеге асыруы мен өзін-өзі жүзеге асыруы үшін әртүрлі жүйелердің (мемлекеттік, қоғамдық, аралас) арнайы тәрбиелік қызметі жүзеге асырылатын, объективті түрде көптеген қарым-қатынастар құрылатын арнайы білім беру және тәрбие кеңістігін анықтау, баланың практикалық тәжірибесін жүзеге асыру мүмкіндіктерін кеңейтетіндіктен, жаңа ақпаратты және өзін-өзі түсінуді шығармашылықпен дамыту, жаңа өмірлік дағдылар мен дағдыларды қалыптастыру уақыты (Aitbayeva, 2011).

Information about the authors:

Tekesbayeva Anar Moldakynovna – candidate of pedagogical sciences, associate professor, Al-Farabi Kazakh national university, *tekėsbaeva_anar@mail.ru*;

Tekebay Ulbolsyn Adinakyzy – Al-Farabi Kazakh national university, 1 course masters degree *ulbolsin_02@mail.ru*.

ӘДЕБИЕТТЕР

А.Б. Айтбаева, «Әлеуметтік педагогика негіздері», -Алматы: «Қазақ университеті» баспасы, 2011.-165 бет.

А.Қ. Бөкешова, М.М. Раимбаева, Ж.А. Игілік, Б78 «Мектептегі әлеуметтік педагогтің қызметін ұйымдастыру және іс-қағаздарды жүргізу», -Астана: «ӘлНаир» баспасы, 2013.-224 бет.

Басов Н.Ф. Социальный педагог: Введение в профессию: учебное пособие для студ. ВУЗов/ Н.Ф. Басов, В.М. Басова, А.Н. Кравченко. - М.: «Академия». 2006. - 256-259 с.

Галаузова Ю.Н., Сорвачева Г.В. Социальная педагогика: Практика глазами преподавателей и студентов: пособие для студентов. М.: Гуманитарный издат. центр ВЛАДОС. 2003. - 224 с.

Дополнительное образование детей. Учебное пособие для вузов / Под ред. О.Е. Лебедева. - М.: Владос, 2006. - 256 с.

Касымова Р.С. «Әлеуметтік педагогтың жұмыс технологиясы»: Оқу құралы. Алматы: ҚазҰУ, 2020. – 200 б.

Методика и технология работы социального педагога: учебное пособие для студ. ВУЗов./Под ред. В.А. Слостенина.-М.: «Академия». 2006. -208.

Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб.для студ. пед. Вузов / Под ред. В.А. Слостенина. -М., 2005.

Никитина Н.И. Методика и технология работы социального педагога / Н.И. Никитина, М.Ф. Глухова. - М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. - 399 с.

Педагогические аспекты в социальной работе (В.Г. Краснова) Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. ун-та, 2004. - 60 с.

Социальная педагогика. Полный курс: Учебник / Л.В. Мардахаев. - 5-е изд., перераб. и доп. - (Основы наук), (Гриф). 2005-296 с.

Тетерский С.В. Введение в социальную работу. Из-во: Академический проект, 2006.-494.

Халитов І. Әлеуметтік педагогика. Алматы: «Білім» баспасы, 2007. – 200 бет.

REFERENCES:

Addita educatio liberorum. Bibliotheca studiorum universitatum / Ed. E. Lebedeva. - М.: Владос, 2006. - 256 p.

A.B. Aitbayeva, «Fundamenta paedagogiae socialis», -Almaty: «Kazakh University» Publishing House, 2011.-165 pages.

Basov N.F Socialis paedagogus: Introductio ad professionem: artem pro studentibus. / Н.Ф. Basov, V.M. Basova, A.N. Kravchenko. – М.: «Academiae». 2006. - 256-259 p.

Bukeshova A.K., Raimbaeva M.M., Igilik Zh.A., B78 “Institutio actionum paedagogiae socialis in schola et custodiae recordorum”, - Astana: “AlNair” Publishing House, 2013.-224 p.

Galauzova Y.N., Sorvacheva G.V., Paedagogia socialis: Praxis per oculos magistrorum et discipulorum: manuale pro studentibus. М.: Humanitaria editio. medius VLADOS. 2003. - 224 p.

Kasymova R.S. “Technologia operis paedagogi socialis”: Textbook. Almaty: KazNU, 2020. - 200 p.

Khalitov I. Paedagogia socialis. Almaty: Bilim Publishing House, 2007. - 200 p.

Methodi et technicae artis paedagogicae socialis: artem pro studentibus. ов./ V.A. Slastenina.-М.: “Academia”. 2006. - 208.

Mudrik A.B. Paedagogia socialis: Textbook pro studentibus. ped. Vuzov / Ed. V.A. Slastenina. -М., 2005.

Nikitina N.I., Methodi et technologiae paedagogiae socialis / N.I. Nikitina, — М.: Humanitates. VLADOS Centre, 2007. - 399 p.

Paedagogia socialis. Plenus cursus: Textbook / L.V. Mardahaev. - 5-е изд., Перепаб. et pila. - (Fundamenta scientiarum), (Griffin) .2005-296p.

Rationes paedagogicae in opere sociali (VG Krasnova) Volgograd: Domus Publishing Volgograd. oc. un-ta, 2004. - 60 p.

Tetersky C.V. Introductio ad opus sociale In-volumatum: Proiectum Academicum, 2006.-494.

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

- К.С. Абдикалык, К.Н. Абилдаева**
ОБУЧЕНИЕ РОМАНА Ш. БРОНТЕ О ЖЕНСКИХ СУДЬБАХ.....6
- М. Адилханұлы, З.С. Такуова, К.Н. Булатбаева**
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ГРАММАТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ И
СОЧЕТАЕМОСТИ СЛОВ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ РЕЧЕВОЙ
КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ.....17
- А.Б. Амирбекова, Г. Талгаткызы, Л. Уракова, К. Габитхан,
М. Абдрахман**
СПОСОБЫ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСОВ МЕТОДОМ КЕЙС-СТАДИ.....30
- Баянбек Амантай**
ОБУЧЕНИЕ ОСНОВНЫМ КОНЦЕПЦИЯМ ОБЪЕКТНО-
ОРИЕНТИРОВАННОГО ПРОГРАММИРОВАНИЯ С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕГРИРОВАННОЙ СРЕДЫ РАЗРАБОТКИ
GREENFOOT.....44
- Г.В. Валеева, Г.А. Степанова, И.П. Краснощеченко,
М.Р. Арпентьева, Спиженкова М.А., И.А. Подольская,
М.Е. Киричкова**
ИНКЛЮЗИВНЫЙ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЙ ДИАЛОГ
И ДИАЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ЛИЧНОСТИ.....65
- Р.И. Кадирбаева, Е.Б. Оспанов**
ОТКРЫТЫЕ ЗАДАЧИ - СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ
КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРАВДОПОДОБНОГО РАССУЖДЕНИЯ.....91
- А.А. Куралбаева, С.Б. Жахия, Г.Е. Абылова**
СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ УЧЕБНИКОВ НА РОДНОМ
ЯЗЫКЕ КАЗАХСТАНА И ТУРЦИИ.....104
- Л. Маликқызы, Х.Н. Жанбеков, А.Е. Сагимбаева, Л.А. Нұғманова**
ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ.....120

Г.С. Махарова
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОГО
ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ
ПО КЕЙС МЕТОДУ.....129

**М.М. Мырзалиева, Ж.Т. Тилекова, Х.К. Кидирбаева,
Г.А. Джамашова, А.М. Желдибаева**
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ
ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНЫХ ДИСЦИПЛИН: ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ
ПОДХОДЫ В ОБРАЗОВАНИИ.....148

**Н.А. Рахимжанова, Б.Н. Нусипжанова, Ш.С. Сұлтанбеков,
С.Ж. Арзымбетова, А. Құрманбаева**
ФОРМИРОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ
СТУДЕНТОВ-ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ В УСЛОВИЯХ
ВУЗА.....160

**Г.А. Ризаходжаева, М.М. Акешова, М.Б. Шайхыстамова,
С. Джаббарова**
ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АРТ - ТЕРАПИИ
В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ СПЕЦИАЛИСТОВ
СФЕРЫ ТУРИЗМА.....169

Г.Н. Смагулова
РЕЧЕВАЯ ЭТИКА ШКОЛЬНИКОВ: КОММУНИКАТИВНЫЕ
ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ.....185

А.М. Текесбаева, Ұ.А. Текебай
ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ
В УЧРЕЖДЕНИЯХ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....197

ЭКОНОМИКА

**А.Е. Агумбаева, А.Н. Ксембаева, Р.Б. Сартова, М.Ш. Кушенова,
А.К. Керимбек**
ТЕОРЕТИКА - КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ
В ИССЛЕДОВАНИИ ПРОБЛЕМ МОЛОДЕЖИ РК.....215

Р.К. Алимханова, Е.А. Абенова, З.Е. Намазбаева, Д.Е. Нурмуханбетова, Д.Ж. Ерсұлтанова МЕТОДИКА ОЦЕНКИ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИЕ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦИОННЫХ СИСТЕМ.....	226
Д.С. Асан, Д.М. Хамитова, Э.М. Алиева КОРПОРАТИВНАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА ДО И ПОСЛЕ ПАНДЕМИИ.....	246
А.А. Буртебаева, Г.К. Бекбусинова, Г. Тажбенова, С.А. Азылканова, Е.Ф. Киреева ПРОБЛЕМЫ ГАРМОНИЗАЦИИ НАЛОГОВОГО И ТАМОЖЕННОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ В СТРАНАХ ЕАЭС.....	262
А.Е. Егинбаева, А.Т. Карипова МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОЙ ПРОДУКЦИИ.....	273
Б.А. Жакупова, М.А. Токтарова, А.Ж. Ибрашева, Ш.Т. Нургалиева, К.Б. Сатымбекова ТАКТИКА И СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА НА ПРЕДПРИЯТИИ.....	287
З.О. Иманбаева, Х.Х. Кусаинов, И.Ш. Ажайпова, Г.М. Алдашова, А.А. Ниязбаева ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ И БЮДЖЕТИРОВАНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИИ.....	300
А.Ж. Исмаилова, Л.Б. Аликулова, Н.Н. Нурмухаметов, А.Н. Ракаева, Е.В. Заугарова СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ОЦЕНКИ БЮДЖЕТНЫХ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....	313

А.М. Касимгазина, Д.З. Айгужинова, Р.Б. Сартова, К.Е. Хасенова, Г.К. Кенжетаева, Д.З. Ахунова ВЛИЯНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ НА СТРАТЕГИЧЕСКУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР.....	327
А.Т. Кокенова, М.У. Бейсенова, А.Р. Шалбаева, Г.А. Мауленбердиева, Р.Н. Молдалиева ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ЗЕРНА ЧЕРЕЗ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ УПРАВЛЕНИЯ.....	343
А.С. Кулембаева, Ж.К. Басшиева, А.А. Нургалиева, Г.С. Мукина, Г.Д. Баяндина, Б. Куанткан РЫНОК ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В РК.....	356
Л.А. Майсигова, Ш.У. Ниязбекова, Б.Ж. Акимова, Л.П. Молдашбаева, Б.А. Жуматаева ВЛИЯНИЕ ТЕХНОЛОГИИ БЛОКЧЕЙН НА ФИНАНСОВО – БАНКОВСКУЮ СФЕРУ.....	376
Мария Теплюк ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ В DEST-МИРЕ.....	389
Ж. Мырзабек, Д.А. Амержанова, А.Ж. Зейнуллина, Л.З. Паримбекова, Д.Д. Ахметова, В. Есмагзам ПУТИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА.....	400
Н.М. Шеримова, Б.Н. Исабеков, Г.К. Демеуова, М.А. Глеубергенова, Г.К. Бейсембаева, Г.Д. Баяндина МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТЬЮ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР В ПРОМЫШЛЕННОМ СЕКТОРЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	411

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

- К.С. Әбдіқалық, Қ.Н. Абилдаева**
Ш. БРОНТЕНІҢ ӘЙЕЛ ТАҒДЫРЫ ТУРАЛЫ РОМАНЫН ОҚЫТУ.....6
- М. Әділханұлы, З.С. Тақуова, К.Н. Булатбаева**
СТУДЕНТТЕРДІҢ СӨЙЛЕУ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ГРАММАТИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАР МЕН
СӨЗ ТІРКЕСТЕРІНІҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ.....17
- А.Б. Әмірбекова, Г. Талғатқызы, Л. Уракова, Қ. Ғабитхан,
М. Абдрахман**
ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСТАРДЫ КЕЙС-СТАДИ ӘДІСІМЕН ТИІМДІ
ПАЙДАЛАНУ ТӘСІЛДЕРІ.....30
- Баянбек Амантай**
GREENFOOT ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ДАМУ ОРТАСЫН ҚОЛДАНА
ОТЫРЫП, ОБЪЕКТІГЕ БАҒЫТТАЛҒАН БАҒДАРЛАМАЛАУДЫҢ
НЕГІЗГІ ТҰЖЫРЫМДАМАЛАРЫН ОҚЫТУ.....44
- Г.В. Валеева, Г.А. Степанова, И.П. Краснощеченко, М.Р. Арпентьева,
М.А. Спиженкова, И.А. Подольская, М.Е. Киричкова**
МҮГЕДЕКТЕРДІҢ ПЛИХИКОТЕРАПЕВТИКАЛЫҚ ДИАЛОГЫ
ЖӘНЕ ДИАЛОГИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ.....65
- Р.И. Кадирбаева, Е.Б. Оспанов**
АШЫҚ ЕСЕПТЕР - ШЫНДЫҚҚА ЖАНАСЫМДЫ ОЙЛАУ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ.....91
- А.А. Куралбаева, С.Б. Жахия, Г.Е. Абылова**
ҚАЗАҚСТАН МЕН ТҮРКИЯНЫҢ АНА ТІЛІ ОҚУЛЫҚТАРЫН
САЛЫСТЫРМАЛЫ ЗЕРТТЕУ.....104
- Л. Маликқызы, Х.Н. Жанбеков, А.Е. Сагимбаева, Л.А. Нұғманова**
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ
БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ.....120

Г.С. Махарова
“КЕЙС” ӘДІСІ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП
МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЛИНГВОДИДАКТИКАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН
ДАМУЫНДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....129

**М.М. Мырзалиева, Ж.Т. Тилекова., Х.К. Кидирбаева,
Г.А. Джамашова, А.М. Желдибаева**
ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІН
ЖЕТІЛДІРУ: БІЛІМ БЕРУДЕГІ ГЕОЭКОЛОГИЯЛЫҚ
ТӘСІЛДЕР.....148

**Н.А. Рахимжанова, Б.Н. Нүсіпжанова, Ш.С. Султанбеков,
С.Ж. Арзымбетова, А. Курманбаева**
ЖОО ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГ СТУДЕНТТЕРДІҢ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....160

**Г.А. Ризаходжаева, М.М. Акешова, М.Б. Шайхыстамова,
С. Джаббарова**
ТУРИЗМ САЛАСЫНДАҒЫ МАМАНДАРҒА ШЕТ ТІЛДЕРІН
ОҚЫТУДА АРТ - ТЕРАПИЯНЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН
БАҒАЛАУ.....169

Г.Н. Смағұлова
МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ӘДЕБІ:
ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІҢ КОММУНИКАТИВТІК
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....185

А.М. Текесбаева, Ұ.А. Текебай
ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ ӘЛЕУМЕТТІК
ПЕДАГОГ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ.....197

ЭКОНОМИКА

**А.Е. Агумбаева, А.Н. Ксембаева, Р.Б. Сартова, М.Ш. Кушенова,
А.К. Керимбек**
ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ МӘСЕЛЕЛЕРІН ЗЕРТТЕУДЕГІ
ТЕОРИЯЛЫҚ-ТҰЖЫРЫМДЫҚ ТӘСІЛДЕР.....215

Р.К. Алимханова, Е.А. Абенова, З.Е. Намазбаева, Д.Е. Нурмуханбетова, Д.Ж. Ерсұлтанова АУМАҚТЫҚ ТАБИҒИ-РЕКРЕАЦИЯЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРДІ ДАМУҒА ИНВЕСТИЦИЯЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	226
Д.С. Асан, М.С. Мурзамадиева, Э.М. Алиева ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІҢ ПАНДЕМИЯҒА ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ ОДАН КЕЙІНГІ КОРПОРАТИВТІК ӘЛЕУМЕТТІК ЖАУАПКЕРШІЛІГІ.....	246
А.А. Буртебаева, Г.К. Бекбусинова, Г. Тажбенова, С.А. Азылканова, Е.Ф. Киреева ЕАЭО ЕЛДЕРІНДЕГІ САЛЫҚТЫҚ ЖӘНЕ КЕДЕНДІК ӘКІМШІЛІКТЕНДІРУДІ ҮЙЛЕСТІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	262
А.Е. Егинбаева, А.Т. Карипова ӨНЕРКӘСІП ӨНІМІНІҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	273
Б.А. Жакупова, М.А. Токтарова, А.Ж. Ибрашева, Ш.Т.Нурғалиева, К.Б. Сатымбекова КӘСПОРЫНДА ТӘУЕКЕЛ-МЕНЕДЖМЕНТТІҢ ТАКТИКАСЫ ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ.....	287
З.О. Иманбаева, Х.Х. Кусаинов, И.Ш. Ажайпова, Г.М. Алдашова, А.А. Ниязбаева КӘСПОРЫНДАРДА ҚАРЖЫЛЫҚ ЖОСПАРЛАУ ЖӘНЕ БЮДЖЕТТЕНДІРУ ЖҮЙЕСІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	300
А.Ж. Исмаилова, Л.Б. Әлікүлова, Н.Н. Нурмухаметов, А.Н. Рақаева, Е.В. Заугарова ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА БЮДЖЕТТІК ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ.....	313
А.М. Касимгазинова, Д.З. Айғужинова, Р.Б. Сартова, К.Е. Хасенова, Г.К. Кенжетаева, Д.З. Ахунова ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУДЫҢ КӘСПКЕРЛІК ҚҰРЫЛЫМДАРДЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫНА ӘСЕРІ.....	327

А.Т. Көкенова, М.У. Бейсенова, А.Р. Шалбаева, Г.А. Мауленбердиева, Р.Н. Молдалиева БАСҚАРУ ПРОЦЕСТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ АРҚЫЛЫ АСТЫҚ ӨНДІРУДІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ.....	343
А.С. Кулембаева, Ж.Қ. Басшиева, А.А. Нургалиева, Г.С. Мукина, Г.Д. Баяндина, Б. Куантқан ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК НАРЫҒЫНА ТАЛДАУ.....	356
Л.А. Майсигова, Ш.У. Ниязбекова, Б.Ж. Акимова, Л.П. Молдашбаева, Б.А. Жуматаева БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ҚАРЖЫ ЖӘНЕ БАНК СЕКТОРЫНА ӘСЕРІ.....	376
Мария Теплюк ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӘСІПОРЫНДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ.....	389
Ж.Мырзабек, Д.А. Амержанова, А.Ж. Зейнуллина, Л.З. Паримбекова, Д.Д. Ахметова, В. Есмағзам АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ САЛАСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ ЖОЛДАРЫ.....	400
Н.М. Шеримова, Б.Н. Исабеков, Г.К. Демеуова, М.А. Глеубергенова, Г.К. Бейсембаева, Г.Д. Баяндина ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӨНЕРКӘСІП СЕКТОРЫНДАҒЫ КӘСІПКЕРЛІК ҚҰРЫЛЫМДАРЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН БАСҚАРУ МЕХАНИЗМІ.....	411

CONTENTS

PEDAGOGY

K.S. Abdiqalyq, K.N. Abildayeva

TEACHING A NOVEL ABOUT THE FATE OF A WOMAN
BY CH. BRONTE.....6

M. Adilkhanuly, Z.S. Takuova, K.N. Bulatbayeva

SOME ASPECTS OF GRAMMATICAL SKILLS AND WORD
COMPATIBILITY IN THE FORMATION OF STUDENTS ' SPEECH
COMPETENCE.....17

**A.B. Amirbekova, G. Talgatkyzy, L. Urakova, K. Gabitkhan,
M. Abdrahman**

WAYS OF EFFECTIVE USE OF LANGUAGE INTERNET
RESOURCES BY THE CASE STUDY METHOD.....30

Bayanbek Amantay

TEACHING MAIN CONCEPTS OF OBJECT-ORIENTED
PROGRAMMING USING GREENFOOT INTEGRATED
DEVELOPMENT ENVIRONMENT.....44

G.V. Valeeva, G.A. Stepanova, I.P. Krasnoshchechenko,

M.R. Arpentieva, I.A. Podolskaya, M.A. Spizhenkova, M.E. Kirichkova
PSYCHOTHERAPEUTIC RELATIONS IN INCLUSIVE
PSYCHOLOGICAL COUNSELING.....65

R.I. Kadirbaeva, E.B. Ospanov

OPEN TASKS - A MEANS OF FORMING COMPETENCE
OF PLAUSIBLE REASONING.....91

A.A. Kuralbayeva, S.B. Zhakhiya, G.E. Abylova

COMPARATIVE STUDY OF TEXTBOOKS IN THE NATIVE
LANGUAGE OF KAZAKHSTAN AND TURKEY.....104

L. Malickyzy, H.N. Zhanbekov, A.E. Sagimbaiyeva, L.A. Nugmanova

ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS
OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES.....120

G.S. Makharova FEATURES OF DEVELOPING LINGUODIDACTIC POTENTIAL OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY THE CASE METHOD.....	129
M. Myrzaliyeva, Zh. Tilekova, Kh. Kidirbayeva, G.A. Dzhamashova., A.M. Zheldibaeva IMPROVING THE METHODOLOGY OF TEACHING NATURAL SCIENCES: GEOECOLOGICAL APPROACHES IN EDUCATION.....	148
N. Rakhimzhanova, B.N. Nussipzhanova, Sh.S. Sultanbekov, S.Zh. Arzymbetova, A. Kurmanbaeva FORMATION OF PSYCHOLOGICAL CULTURE OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL PSYCHOLOGISTS IN THE CONDITIONS OF THE UNIVERSITY.....	160
G.A. Rizakhojayeva, M.M. Akeshova, M.B. Shaikhystamova, S. Jabbarova EVALUATION EFFECTIVENESS OF USING ART THERAPY IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO TOURISM SPECIALISTS.....	169
G.N. Smagulova SPEECH ETHICS OF SCHOOLCHILDREN: COMMUNICATIVE FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS.....	185
A.M. Tekesbayeva, U.A. Tekebay FEATURES OF THE WORK OF SOCIAL EDUCATORS IN ADDITIONAL EDUCATION INSTITUTIONS.....	197

ECONOMICS

A.E. Agumbaeva, A.N. Ksembayeva, R.B. Sartova, M.Sh. Kushenova, A.K. Kerimbek THEORETICS - CONCEPTUAL APPROACHES IN RESEARCH OF PROBLEMS OF YOUTH OF RK.....	215
---	-----

R.K. Alimkhanova, E.A. Abenova, Z.E. Namazbaeva, D.E. Nurmukhanbetova, D.J. Yersultanov METHODOLOGY FOR ASSESSING THE ECOLOGICAL AND ECONOMIC EFFICIENCY OF INVESTMENTS IN THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL NATURAL AND RECREATIONAL SYSTEMS.....	226
D.S. Asan, M.S. Murzamadiyeva, E.M. Alieva CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES BEFORE AND AFTER THE PANDEMIC.....	246
A.A. Burtebayeva, G.K. Bekbusinova, G. Tazhbenova, S.A. Azylkanova, A. Kireyeva ISSUES OF HARMONIZATION OF TAX AND CUSTOMS ADMINISTRATION IN THE EEU COUNTRIES.....	262
A.E. Yeginbayeva, A.T. Karipova METHODOLOGY FOR ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL PRODUCT.....	273
B. Zhakupova, M. Toktarova, A. Ibrasheva, Sh. Nurgalieva, K. Satymbekova RISK MANAGEMENT TACTICS AND STRATEGIC DIRECTIONS IN THE ENTERPRISE.....	287
Zh. Imanbayeva, H. Kusainov, I. Azhaipova, G. Aldashova, A. Niyazbayeva WAYS OF IMPLEMENTATION OF THE FINANCIAL PLANNING AND BUDGETING SYSTEM IN THE ENTERPRISE.....	300
A.Zh. Ismailova, L.B. Alikulova, N.N. Nurmukhametov, A.N. Rakayeva, E.V. Zaugarova IMPROVEMENT OF THE SYSTEM OF EVALUATION OF BUDGET INVESTMENT PROJECTS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	313

A. Kassimgazina, D. Aiguzhina, R. Sartova, K. Khassenova, G. Kenzhetayeva, D. Akhunova THE IMPACT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT ON THE STRATEGIC STABILITY OF BUSINESS STRUCTURES.....	327
A.E. Kokenova, M.U. Beisenova, A.P. Shalbayeva, G.A. Maulenberdieva, R.N. Moldaliev IMPROVING THE EFFICIENCY OF GRAIN PRODUCTION BY IMPROVING MANAGEMENT PROCESSES.....	343
A. Kulembayeva, Z. Basshieva, A. Nurgaliyeva, G. Mukina, G. Bayandina, B. Kuantkan ANALYSIS OF THE INTELLECTUAL PROPERTY MARKET IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	356
L.A. Maisigova, Sh.U. Niyazbekova, B.Zh. Akimova, L.P. Moldashbayeva, B.A. Zhumatayeva IMPACT OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGY ON THE FINANCIAL–BANKING SPHERE.....	376
Mariia Tepliuk ENSURING INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISE IN THE DEST WORLD.....	389
Zh. Myrzabek, D. Amerzhanova, A. Zeinullina, L. Parimbekova, D. Akhmetova, V. Yesmagzam WAYS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX.....	400
N.M. Sherimova, B.N. Isabekov, G.K. Demeuova, M.A. Tleubergenova, G.C. Beisembayeva, G.D. Bayandina MECHANISM FOR MANAGING INNOVATIVE ACTIVITY OF BUSINESS STRUCTURES IN THE INDUSTRIAL SECTOR OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	411

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Редакторы: *А. Ботанқызы, Р.Жәліқызы, М.С. Ахметова, Д.С. Аленов*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадырановой*

Подписано в печать 30.04.2022.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

27,5 п.л. Тираж 300. Заказ 2.